

Mieczysław Wieliczko
(Uniwersytet Marii Curie Skłodowskiej)

Postać Konrada Adenauera w historiografii polskiej lat ostatnich¹

Połączenie w rozważaniu badawczym postaci historycznej, a więc wątku biograficznego z natury spójnego latami życia, albo ściślej, latami działalności publicznej z pojęciem nad wyraz obszernym w czasie i pojemnym w zakresie merytorycznym, wymaga na wstępie przedstawienia porządkujących prenotacji, by wypowiedź spełniała zamierzenie określone tytułem.

Pod pojęciem lat ostatnich rozumiemy okres po 1989 roku, a uzasadniamy to dwoma różnymi, ale jednoznacznie przekonującymi okolicznościami. W ówczesnej Polsce nastąpiło wtedy poluznienie tzw. zapisu cenzury, a wkrótce jej zniesienie, co oznaczało likwidację pozanaukowych ingerencji w twórczości historycznej. I dodajmy od razu, w interesującym nas przypadku miało to istotne znaczenie, jeśli przywołać na pamięć w jednym zdaniu ową całą czarną legendę postaci Konrada Adenauera oplatającą przez całe lata dziejów PRL. Kontynuując ten wątek, mamy więc po roku 1989 przesłanki ogólne i wstępne, że postać Adenauera trafi do piśmiennictwa historycznego w odmienionych barwach.

Druga istotna okoliczność związana z wymienioną datą, to ostatnia faza procesu jednoczenia Niemiec i uzyskania przez nie integralności państwowej, co z polskiego punktu widzenia miało istotne znaczenie, które „przekładało się” zdać by się mogło na ożywienie badawcze w zakresie problematyki dziejów Niemiec, do których w znaczący sposób wpisana jest postać Konrada Adenauera. Ale nie tylko.

Równie ważnymi okolicznościami wydaje się polski stosunek do procesów zjednoczeniowych w Niemczech, co przede wszystkim znalazło miejsce w publicystyce, ale trafiło też do publikacji naukowych oraz inna ale pobliska kwestia: stosu-

¹ Tekst wystąpienia wygłoszonego podczas forum dyskusyjnego *Dziedzictwo polityczne Konrada Adenauera i jego znaczenie dla aktualnej polityki europejskiej*, która odbyła się na Katolickim Uniwersytecie Lubelskim 10 III 2006 r. Artykuł wpisuje się w aktualną dyskusję nad stosunkami polsko-niemieckimi (przyp. red.).

nek Niemiec już zjednoczonych do polskich „dążeń europejskich”, do tego na szerszym tle udziału naszego kraju w NATO. Międzynarodowa pozycja Niemiec, łącznie z granicznym sąsiedztwem, miała dla Polski określone, nie wahamy się powiedzieć, ważne znaczenie.

Przynajmniej jednym zdaniem, ale trzeba jeszcze wspomnieć o polityce wschodniej kanclerzy Willi Brandta (1969-1974) i Helmuta Kohla (1982-1998) oraz miejscem w niej Polski, by zauważyć i tę doniosłą okoliczność w postrzeganiu postaci Konrada Adenauera.

Wszystko to tworzyło pewien klimat nie bez wpływu na podejmowanie inicjatyw badawczych, które owocują potem pozycjami bibliograficznymi w historiografii. Dodać trzeba do tych ogólnych spostrzeżeń wprowadzających jeszcze jedną, bliższą już sytuacji badawczej okoliczność w postaci zmian organizacyjnych w polskich badaniach naukowych, jeżeli nadmienić, że w latach 1986-1990 realizowany był ostatni centralny program pt. Polacy- Niemcy. Tradycje i dążenia (nr 11.06). Wynikająca stąd dyspozycyjność w prowadzeniu badań zwolna zastąpiona została przesłankami wolitywnymi w podejmowaniu pracy badawczej, a co za tym idzie, powstawaniem prac o zróżnicowanej problematyce, choć generalnie problematyce niemcoznawczej. Wspomnieć tu jeszcze trzeba pojawienie się w badaniach nowych okoliczności finansowania w formie stypendiów z fundacji i innych zleconych umownych sposobów sponsorowania, jak np. różnego rodzaju granty krajowe i zagraniczne.

Można z przekonaniem stwierdzić, że wszystko to tworzyło przesłanki ożywienia badań i prób odpowiedzi na pytanie jakie w nich miejsce zajęła postać Konrada Adenauera była przedmiotem naszych kwerend, a teraz spostrzeżeń. Trzeba w tym miejscu stwierdzić, że ograniczamy te spostrzeżenia do problematyki dziejów Niemiec przesłojonych publicznością – państwową działalnością Konrada Adenauera, i określenie jego miejsca w polskim piśmiennictwie historycznym stanowi cel naszej wypowiedzi.

Całość tego piśmiennictwa od roku 1989 porządkujemy w układzie rzeczowym, wyróżniając osiem grup publikacji według uznaniowych własnych kryteriów, a to w kolejności:

1. Ważniejsze zbiory dokumentów o stosunkach polsko-niemieckich
2. Monograficzne ujęcia podręcznikowe dziejów Niemiec
3. Monografie problemowe
4. Zbiory rozpraw i studiów
5. Imienne księgi jubileuszowe
6. Ważniejsze artykuły w czasopismach naukowych
7. Sprawozdania naukowe
8. Przekłady autorów niemieckich ogłoszone w Polsce.

Takie analityczne potraktowanie piśmiennictwa prowadzi do syntezy wniosków, w których postać Adenauera pojawi się na kształt „słownika frekwencyjnego”. Przejdźmy do szczegółów.

1. Zbiory dokumentów o stosunkach polsko-niemieckich pojawiają się w piśmiennictwie jako druki samoistne i tu trzeba wymienić wspólne dzieło Hansa

Adolfa Jacobsena i Mieczysława Tomali „Warszawa – Bonn 1945 –1991. Stosunki polsko-niemieckie. Analiza i dokumenty”, ogłoszone w Warszawie w 1992 r. oraz samodzielną kontynuację Mieczysława Tomali pt. „Na drodze do współpracy i przyjaźni, Warszawa – Bonn 1945-1995. Wybór dokumentów i materiałów” wydaną w Warszawie w 1996 r.

Obok tego, jeśli już jesteśmy przy postaci Mieczysława Tomali, jednego z najlepszych znawców problematyki niemieckiej, autora naznaczonych nie tylko erudycją, ale rzetelnością badawczą paru dziesiątków publikacji, to wspomnieć trzeba „Zeszyty Niemcoznawcze” - nie tylko redagowane od 1986 r., ale przygotowane koncepcyjnie, gdzie rubryka „archiwum dyplomatyczne” oraz zbiory pt. „dokumenty” zajmują ważne miejsce². Dodać trzeba jeszcze, że od 1976 r. organizowane są „Fora polsko-niemieckie”. Dziesiąte odbyło się 25-26 stycznia 2002 r., a ich pokłosie w różnej postaci wydawniczej trafiało do periodyku Polskiego Instytutu Spraw Międzynarodowych pt. „Studia i Materiały”.

Wyprzedzając nieco informację przez „zabranie” fragmentu z innej części naszej wypowiedzi, trzeba dodać, że Erhard Ciomer dopełnił swoją „Historię Niemiec 1945-1991” dwoma załącznikami z dokumentami: „Podstawy prawno-publiczne jedności i zjednoczenia Niemiec” oraz „Polsko-niemieckie regulacje graniczne oraz nowe podstawy stosunków wzajemnych (fragmenty układów i traktatów)”³.

Podsumowując ten wątek stwierdzić trzeba, że postać Konrada Adenauera pojawia się głównie w publikacjach dokumentów w ich tle jako współtwórcy aktów zasadniczych w okresie sprawowania funkcji kanclerza i ministra spraw zagranicznych. Inaczej natomiast prezentowana jest w autorskich monografiach i rozprawach.

2. Monografie- ujęcia podręcznikowe dziejów Niemiec wydają się w tym zakresie szczególnie doniosłe. Przyjmując kryterium chronologiczne, to pierwszeństwo trzeba dać studium Karola Fiedora „Wprowadzenie do historii Niemiec”, które co prawda kończy się zapisem daty 5 czerwca 1945 r. o przejściu zwierzchnictwa nad Niemcami przez cztery mocarstwa, ale stanowi w całości nowe spojrzenie na proces dziejowy nie tylko Niemiec, ale także jego kontekst powszechny⁴. To „Wprowadzenie” jest ważną lekturą niezbędną dla zrozumienia dziejów powojennych narodu niemieckiego.

Wspomniana co dopiero praca Erharda Ciomera dokładnie w trzech kolejnych rozdziałach pt. Utrwalenie się podziału Niemiec 1945-1955 (rozdz. III, s. 46-60), Polska wobec problemu niemieckiego 1945-1955 (rozdz. IV, s. 61-70) i Problem niemiecki w okresie napięć międzynarodowych do końca lat sześćdziesiątych (rozdz. V, s. 71-112) obejmujących publiczną, ściślej polityczną, a następnie państwową działalność Konrada Adenauera, przywraca tę postać do obiegu nauko-

² „Zeszyty Niemcoznawcze”, 1999/1, zawiera spis bibliograficzny zawartości za lata 1986-1998, s. 119-157, w tym dział: archiwum dyplomatyczne, s. 131-132 oraz dokumenty, s. 133-148.

³ E. Ciomer, *Historia Niemiec 1945- 1991 (Zarys rozwoju problemu niemieckiego od podziału do jedności)*, Kraków 1992.

⁴ K. Fiedor, *Wprowadzenie do historii Niemiec*, Wrocław 1994.

wego w sposób po raz pierwszy po latach wolny od zamierzonych interpretacji, dodajmy, w znacznej części, antypolskich.

W tym zakresie nowsza i objętościowo obszerniejsza praca tego Autora pt. „Zarys historii Niemiec powojennych 1945-1995” pozwalała na pewną reinterpretację pierwotnego portretu politycznego Adenauera, wszak jego idea przywrócenia jedności narodu i państwa została spełniona i to znajduje w tej monografii należne miejsce. Niech o tym poświadczy fakt, że na 362 stronie dzieła, od s. 30 do 283 wzmiankowany jest Konrad Adenauer, zaś rozdz. V pt. „Rozwój RFN w latach 1949- 1969” zawiera szczególną część: „Znaczenie ery Adenauera 1949-1963 (s.81-95), co jednoznacznie potwierdza wcześniejsze nasze spostrzeżenia⁵.

W roku 1998 odnotować przychodzi wydanie dwóch monografii, a to Zygmunta Zielińskiego „Niemcy. Zarys dziejów”⁶ i Jerzego Krasuskiego „Historia Niemiec”⁷. Już tytuły tych dzieł wskazują na różną, autorską interpretację problematyki, przy czym jej ujęcie piórem ks. prof. Zielińskiego w zakresie nas interesującym obejmuje rozdz. IX pt. „Niemcy powojenne”, a w tym podrozdział: „Era Adenauera” (s. 280-286). Może warto powtórzyć za Autorem drobny fakt: 15 września 1949 r. Konrad Adenauer jednym głosem przeszedł do Bundestagu, a jako minister spraw zagranicznych i kanclerz sprawował urzędy jeszcze w 1963 roku. Czy nie jest to ewenement w historii politycznej, a zarazem rys osobowości tego męża stanu?

W dziele Krasuskiego postać Konrada Adenauera obecna jest dokładnie na 233 stronkach tekstu, przy czym fragment zatytułowany „Zenit Adenauera 1955-1961”(s. 537-557) jednocześnie sygnalizuje usytuowanie tej postaci nie tylko na proscenium historii Niemiec. Także co ważne dla czytelnika polskiego- powiązanie dziejów Niemiec z naszą historią, jakże często rodzące uprzedzenia i nieufność w odbiorze społecznym. Dodajmy, że było to zjawiska wywoływane indoktrynacją propagandy przez kilka dziesięcioleci w PRL.

Ponownie przychodzi „zabrać” część informacji z innego miejsca, by tu podać, że w 1999 roku ukazało się tłumaczenie książki Hegena Schulze pt. „Niemcy. Nowa historia”⁸. Interesująca i odbiegająca od przyjętej w naszej historiografii periodyzacja, czyli lata 1933-1942, 1942-1949 oraz 1949-1990 sytuuje postać Konrada Adenauera w odmiennym układzie, ale rzetelnej „obecności” w tekście, jeżeli dodać, że na 80 stronach tej części książki, na 63 spotykamy Adenauera. Sumując: ten popularny wykład historii Niemiec, sprawnie przełożony na język polski, jest w naszym odczuciu bardzo użyteczny poznawczo.

3. W grupie monografii problemowych pierwszą chronologicznie jest praca Mirosława Cygańskiego: „Niemcy a kraje Europy środkowo-wschodniej w polityce wschodniej Republiki Federalnej Niemiec w latach 1949-1993”, gdzie pierwszą część stanowi rozpoznanie koncepcji politycznych Konrada Adenauera,

⁵ E. Ciomer, *Zarys historii Niemiec powojennych 1945-1995*, Warszawa- Kraków 1997.

⁶ Z. Zieliński, *Niemcy. Zarys dziejów*, Warszawa 1998, ss. 344.

⁷ J. Krasuski, *Historia Niemiec*, Wrocław 1998, ss. 683.

⁸ H. Schulze, *Niemcy. Nowa Historia*, Kraków 1999. Tytuł oryginału: *Kleine Deutsche Geschichte*, 1996.

zrazu jako ministra spraw zagranicznych, a następnie także kanclerza⁹. Podobnie w monografii Mieczysława Stolarczyka pt. „Podział i zjednoczenie Niemiec jako elementy łańdów europejskich po drugiej wojnie światowej”, wspomniane koncepcje usytuowane są na szerszym tle, zaś całe niemal pół wieku procesu historycznego pozwala je postrzegać jako istotną myśl polityczną w stosunkach międzynarodowych¹⁰.

Rozwinęli ten wątek w swoich rozprawach, Wiesław Bokajło: *Koncepcja Europy Konrada Adenauera i jej realizacja w praktyce politycznej w latach 1945-1954*, a następnie Roman Kochnowski: *Spór o Niemcy. Problem niemiecki w myśli politycznej Konrada Adenauera i Kurta Schumachera w latach 1945-1952*, a refleksyjnie ujął Mieczysław Tomala: *Patrząc na Niemcy. Od wrogości do porozumienia 1945-1991*. Każdy z tych tomów zasługuje na szczególną uwagę, bowiem postać Konrada Adenauera ukazana jest w całej barwie osobowości męża stanu o nieprzemijającym znaczeniu¹¹.

Znacznie rozleglejszy stan badań, w pewnym zakresie pionierski, dał Bogdan Koszel w monografii: *Mitteleuropa rediviva? Europa środkowo-wschodnia w polityce zjednoczonych Niemiec*, gdzie antecedenca doby Adenauera i jego wizja zjednoczonego narodu, wprowadza czytelnika do bliskiej współczesności. I to co już uprzednio podnosiliśmy jako okoliczność ważną z polskiego punktu widzenia, to odniesienie do miejsca Polski w tej polityce¹². Dla porządku sprawozdawczego dodać trzeba, że wszystkie monografie zawierają zestawienia bibliograficzne obejmujące źródła i różnojęzyczne piśmiennictwo.

4. Bardzo charakterystycznym przejawem aktywności badawczej poszczególnych ośrodków naukowych, którą odnotowuje historiografia w tomach zbiorowych studiów i rozpraw, jest obecność problematyki niemieckiej. Odnotowujemy ją wyłącznie pod kątem przyjętego tu założenia. Poszczególne tomy dalej wzmiankowane są sprawozdaniami z okolicznościowych spotkań naukowych, także z udziałem badaczy zagranicznych, albo zbiorami o wyraźnym założeniu problemowym.

Przykłady wypadu rozpocząć od artykułu Sławomira Kotarskiego: „Zjednoczenie Niemiec w 1990 roku – recepcja w Polsce. Opinie Polaków wówczas i dziesięć lat później”, artykułu z kręgu metodologicznego socjo-historii¹³. Podobny kontekst rzeczowy daje się zauważyć w dwóch studiach: Aleksandry Jasińskiej-Kani „Transformacja ustrojowa a zmiany postaw Polaków wobec różnych narodów i państw” i Mieczysława Tomali „Mniejszość niemiecka w Polsce. Pomost czy zapo-

⁹ M. Cygański, *Niemcy a kraje Europy Środkowo-Wschodniej w polityce wschodniej Republiki Federalnej Niemiec w latach 1949-1993*, Opole 1994.

¹⁰ M. Stolarczyk, *Podział i zjednoczenie Niemiec jako elementy łańdów europejskich po drugiej wojnie światowej*, Katowice 1995.

¹¹ Wrocław 1995, Katowice 1999, Warszawa 1997.

¹² B. Koszel, *Mitteleuropa rediviva? Europa Środkowo-Wschodnia w polityce zjednoczonych Niemiec*, Poznań 1999.

¹³ *Czas XX wieku – nie tylko w polskiej perspektywie*, zbiór studiów pod red. R. Wapińskiego, Ostaszewo Gdańskie. Materiały konferencji 10-11 lutego 2000 r.

ra?”, które znalazły się w tomie wydanym w Toruniu¹⁴. 50-lecie zakończenia II wojny światowej środowisko gdańskie upamiętniło księgą w której studium Andrzeja Chodubskiego „Niemieccy zwiastuni powojennego pojednania z Polską – Konrad Adenauer i Willi Brandt”, podejmuje jakże ważki problem we wzajemnych stosunkach, problem któremu przyznano w innych także ośrodkach swoiste obywatelstwo poznawcze¹⁵.

Odnotować tu trzeba pięć kolejnych tomów sprawozdawczych ogłoszonych w Opolu w latach 1992-1997 z konferencji pod wspólnym członem tytułu „Polacy i Niemcy. Płaszczyzny i drogi normalizacji”¹⁶. Podobny charakter mają tomy pt. „Niemcoznawstwo” będące autorskim organem Instytutu Studiów Międzynarodowych oraz Zakładu Historii Niemiec XIX i XX wieku Uniwersytetu Wrocławskiego, rozpoczęte w 1992 roku. W zakresie nas interesującym trzeba odnotować tom 3 „Polityczne determinanty polsko-wschodniemieckich stosunków przygranicznych 1949-1990 pod red. Lesława Koćwina¹⁷. Podobnie tomy 8 i 9 z wybranymi problemami historii Polski i Niemiec XIX i XX wieku, obejmują problematykę ogólnie nazwaną „Między traktatem wersalskim a NATO” (pod red. Karola Fiedora, Mariana S. Wolańskiego i Elżbiety Stadtmüller)¹⁸. Wartą uwagi jest także kontynuacja „Polska- Niemcy- Europa u progu XXI wieku. Problemy polityczne, gospodarcze, edykacyjne” pod red. Karola Fiedora i Mariana S. Wolańskiego¹⁹. Kończąc ten wątek trzeba wspomnieć tam z konferencji w Zielonej Górze 21-22 października 1993 r. zredagowany przez Kazimierza Bartkiewicza²⁰.

Wypada także *pro domo sua* wspomnieć tomy: Konrad Adenauer – Europa chrześcijańska. Dokumentacja polsko-niemieckiej sesji naukowej 15-16 grudnia 1994 r. w murach tutejszej Uczelni oraz Konrad Adenauer, polityk i mąż stanu, tom sprawozdawczy z seminarium 19-22 marca 1999 r. w Krzyżowej²¹.

5. Tradycją nie tylko polskiej nauki historycznej jest honorowanie „księgą jubileuszową” uczonych, których zasługi w zakresie uprawianej dyscypliny zyskują uznanie środowiska akademickiego. Zazwyczaj honorowane są rocznice urodzin, bądź graniczne daty wieku sędziwego i podobne rocznice działalności naukowej

¹⁴ *Nacjonalizm. Konflikty narodowościowe w Europie Środkowej i Wschodniej*, red. S. Helmerski, Toruń 1994.

¹⁵ *Ruch oporu wobec Trzeciej Rzeszy: książka na 50-lecie zakończenia II wojny światowej*, Gdańsk 1995.

¹⁶ Za wyjątkiem konferencji we wrześniu 1995 r. odbytej w Mülheim/Ruhr, wszystkie pozostałe organizowano w Opolu. Poszczególne tomy zawierają monotematyczne studia pod redakcją M. Lisa, zaś ostatni, „Bilans pierwszego pięciolecia” zredagowany był z udziałem A. Trzcielińskiej-Polus. Historycznym motywem tego cyklu był Traktat o dobrym sąsiedztwie i wzajemnej współpracy z 17 czerwca 1991 r.

¹⁷ Wrocław 1993.

¹⁸ Wrocław 1998, 2000.

¹⁹ „Niemcoznawstwo”, t. 12, Wrocław 2003.

²⁰ *Polacy-Niemcy. Idea dobrego sąsiedztwa*, red. K. Bartkiewicz, Zielona Góra 1993. Są to materiały, w których zwracają uwagę takie artykuły: H. Szczegółka, *Polsko-niemiecki spór o wypędzonych (vertriebenen)*, A. Pawłowski, *Polityczno-prawne aspekty wzajemnych stosunków między Rzeczpospolitą a Republiką Federalną Niemiec (1949-1992)*, Dieter Kirchhöfer, *Nationale Identität und nationale Vorurteile*, W. Hładkiewicz, *O kłopotliwym problemie stereotypów w świadomości społecznej obywateli Polski i Niemiec (Głos w dyskusji)*.

²¹ Lublin 1995. *Konrad Adenauer...* praca zbiorowa pod redakcją Hansa Petera Mensinga i Krzysztofa Ruchniewicza, Warszawa 2001. Trzeba dodać, że w obydwu tych publikacjach zawarta jest obszerna informacja bibliograficzna w języku niemieckim.

oznaczonej pierwszą publikacją. Modele takich ksiąg są bardzo zindywidualizowane, ale generalnie można stwierdzić, że publikacje takie obok treści, powiedzmy w skrócie hołdowniczych, jak „tabula gratulatoria” i „adresy jubileuszowe” kierowanym do osoby honorowanej, zawierają studia i rozprawy tematycznie nawiązujące do kręgu zainteresowań albo, szerzej, osiągnięć badawczych danej osoby. Stąd niezrządkiem są to swoiste kompendia naukowe, w których jak w zwierciadle odbija się obraz niejednego problemu badanego w różnych środowiskach naukowych kraju, a bywa i zagranicy.

W zakresie naszych dzisiejszych zainteresowań warto odnotować cztery takie księgi. Dedykowane profesor Annie Marii Cienciale, gdzie znalazło się znakomite studium Jerzego Holzera „Polska, Niemcy a europejskie wzorce życia politycznego i społecznego” (s. 353-365), w których pośród wzorców pojawia się postać Konrada Adenauera²².

Druga księga to studia ofiarowane profesorowi Kazimierzowi Wajdzie pod znamieną drugą częścią tytułu „Polacy i Niemcy w XIX i XX wieku”²³. Dodać trzeba, że w tego rodzaju księgach zamieszcza się z reguły bibliografię osoby honorowanej, co jest nie tylko świadectwem twórczości, ale wprowadzeniem ponownym do obiegu naukowego danych o publikacjach.

Tak jest w przypadku tomu ofiarowanego prof. Lechowi Trzeciakowskiemu w 60 rocznicę urodzin, przez grono uczniów i przyjaciół z Uniwersytetu im. Adama Mickiewicza oraz z kraju i zagranicy²⁴.

Całkowicie odmienny charakter ma księga autorska Czesława Mojsiewicza, bowiem obok 25 wypowiedzi uczonych w różnym stopniu „spokrewnionych” z Jubilatem, zajmujących pierwszych 100 stronik tomu, jest część obejmująca wybór 45 publikacji z okresu minionego 50-lecia. Dotyczy to nie tylko problematyki z kręgu politologii, ale także stosunków międzynarodowych, z wyraźnym eksponowaniem spraw polskich. Najpełniej ilustruje tę problematykę wykaz ważniejszych publikacji z ostatniej dekady obejmujący blisko 30 pozycji bibliograficznych²⁵.

6. O ile w drukach zwartych mamy możliwość względnie pełnego rozpoznania podjętej problematyki, to w zakresie publikacji artykułów w czasopismach naukowych możliwości kwerend są ograniczone ze względu na zasób biblioteczny, Stąd tylko odniesienie jako przykład do artykułu Bogdana Koszela „Niemcy wobec Europy Środkowej i Południowo-Wschodniej w drugiej połowie XIX i w XX wieku

²² Gdańsk–Gdynia–Europa–Stany Zjednoczone w XIX i XX wieku. Księga pamiątkowa dedykowana profesor Annie Marii Cienciale, red. M. Andrzejewski, Gdańsk 2000. Warto wspomnieć, że prof. A. M. Cienciała, obejmowała swoimi badaniami w sposób szczególny okres II wojny światowej 2 połowy XX wieku w Europie środkowo-wschodniej i była w nich prekursorem procesów integracji ze szczególnym uwzględnieniem problematyki niemieckiej.

²³ Społeczeństwo w dobie modernizacji. Polacy i Niemcy w XIX i XX wieku. Studia ofiarowane profesorowi Kazimierzowi Wajdzie w siedemdziesiątą rocznicę urodzin, red. R. Bächer, M. Chamot, Z. Karpus, Toruń 2000.

²⁴ Ideologie, poglądy, mity w dziejach Polski i Europy XIX i XX wieku. Studia historyczne, red. J. Topolski, W. Malik i K. Makowski, Poznań 1994.

²⁵ C. Mojsiewicz, *Od polityki do politologii*, Toruń 2005. Poczawszy od tekstu z 27 października 1956 r. do ogłoszonego w 1997 r. instruktywnego studium „Zderzenie cywilizacji S.P. Huntingtona próba ujęcia współczesności” (s. 458) zamieszczono 45 pozycji bibliograficznych.

(do 1989). Koncepcje działań i próby organizacji polityczno-gospodarczej" w „Przeglądzie Zachodnim”²⁶.

7. Natomiast sprawozdania naukowe w tym piśmiennictwie zdają się spełniać dwojaką rolę. Albo tylko informują o odbytym spotkaniu naukowym, często z podaniem szczegółowego programu, a nawet zwięzłą opinią o poszczególnych jego punktach, albo są to tylko najprostsze doniesienia. Także powołajmy przykład konferencji pt. „Rola Polski i Niemiec w procesie jednoczenia Europy” odbytej w Instytucie Zachodnim w Poznaniu 16-17 kwietnia 1991 r., gdzie zaprezentowano ponad 10 referatów historyków polskich i niemieckich, a do tego przeprowadzono żywą dyskusję²⁷.

8. Ważnym dopełnieniem wiedzy o dziejach Niemiec, a w tym postaci Konrada Adenauera są przekłady na język polski publikacji autorów niemieckich i ich druki w piśmiennictwie naukowym, bądź jako pozycje samoistne.

Informację z tego zakresu wypada zacząć od doniosłego w naszym odczuciu tekstu Karla Kaisera: Konrad Adenauer a granica na Odrze i Nysie. Ograniczenia polityki niemieckiej, ogłoszonego w „Die Zeit” 29 września 1989 r. i uprzystępnionego w tłumaczeniu polskim w „Przeglądzie Zachodnim”²⁸. Pomijając autorskie rozważania budzące pozytywną refleksję, to znaczenie tej publikacji odnosimy do podanego na s. 91 tekstu „Oświadczenia” Konrada Adenauera złożonego 21 września 1951 r. jako dokument tajny Sekretarzowi Stanu D. Achesonowi o następującej treści: „Rząd Republiki Federalnej nie zgłasza żadnych roszczeń i nie oczekuje żadnych zobowiązań aliantów odnośnie terenów na wschód od Odry i Nysy”. Że taki dokument powinien istnieć, to było zasadne domniemanie i pilnie go poszukiwano w archiwach kancelarii dyplomatycznych czterech mocarstw, bowiem owe oświadczenie związane było z określaniem statusu państwowego RFN na konferencji ministrów mocarstw. Dopiero w 1989 r. Hans Peter Schwarz w nowej edycji akt niemieckiego MSZ ogłosił ten dokument, zaś Karl Kaiser w szerszej oprawie rozprawy podał do publicznej wiadomości.

Obok wcześniej już wspomnianej książki Hagena Schulze, trzeba wspomnieć instruktywny tom „Polacy i Niemcy. 100 kluczowych pojęć”, ogłoszony w München i Zurichu w 1992 r., a u nas jako tom 84 Biblioteki „Więzi” wydany w 1994 roku²⁹. Podobną uwagę odnosimy do dzieła Ditera Bingera pt. „Polityka Republiki Bońskiej wobec Polski. Od Adenauera do Kohla 1949-1991”, ogłoszonego w autoryzowanym przekładzie³⁰.

Nie ilustruje ta informacja rzeczywistego stanu danych o przekładach, bowiem pomijamy wcale dużą liczbę publikacji autorów niemieckich w tomach zbiorowych wcześniej już wymienianych, ale niepodobna było tego bardziej przybliżyć.

²⁶ „Przegląd Zachodni” 1997/1, s. 93-116.

²⁷ Tamże, 1991/3.

²⁸ Tamże, 1990/3, s. 90-97.

²⁹ *Polacy i Niemcy. 100 kluczowych pojęć*, oprac. E. Kobylińska, A. Lawaty i S. Rüdiger, Warszawa 1994.

³⁰ D. Binger, *Polityka Republiki Bolońskiej wobec Polski. Od Adenauera do Kohla 1949-1991*, przekład autoryzowany i red. naukowa J.J. Węc, Kraków 1997.

W zakończeniu wypada właśnie taką publikację powołać „Historyczne spotkania Polaków i Niemców. Dialog niemieckich i polskich historyków”, w której znalazło się 12 studiów, w tym tylko dwa dotyczące dawniejszych dziejów, a reszta bliskiej współczesności³¹. I jeszcze tom: Rola Niemiec w procesach rozwojowych Europy XIX i XX wieku³². Nawiązuje to do myśli Konrada Adenauera, którą przypomniał Richard von Weizsäcker w 2000 roku w przemówieniu po otrzymaniu nagrody im. dr. Leopolda Lucasa „za działanie na rzecz porozumienia i pojednania między narodami”. Konrad Adenauer uważał i to przekonanie pozostawił, że „z Wolną Polską będzie można w drodze pokojowej rozwiązać wszystkie sporne problemy”. Ten swoisty testament zdaje się odpowiadać maksymie starożytnych „aere perennius”, czyli stale obecny...

³¹ *Historyczne spotkania Polaków i Niemców. Dialog niemieckich i polskich historyków*, red. J. Korupka, H. Szczegół, Zielona Góra-Vechta 2001.

³² *Rola Niemiec w procesach rozwojowych Europy XIX i XX wieku*, red. A. Czubiński, Poznań 1995.

Summary

Figure of Konrad Adenauer in the Polish historiography in recent years

An author tries to answer a question on the place of the figure of Konrad Adenauer in researches of Polish historians as well as on the reception of these researches by scientific environment. The author subsequently presents: more important collections of documents on Polish-German relations; monographic school-bookish formulation of German history; problem monographs; collections of dissertations and studies; personal jubilee books; more important articles in scientific journals; scientific reports; translations of German authors published in Poland.

Резюме

Личность Конрада Аденауера в польской историографии последних лет

Автор пытается ответить на вопрос, какое место заняла личность Конрада Аденауера в исследованиях польских историков, а также, как к этим исследованиям относились ученые. Автор по очереди представляет: главные собрание документов о польско – немецких отношениях; монографическое учебное изложение истории Германии; проблемные монографии; сборники научных трактатов; именные юбилейные книги; основные статьи в научных журналах; научные отчеты; переводы немецких авторов, опубликованные в Польше.

